

I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri

Editör

Prof. Dr. Fethi GEDİKLİ

YAYIN NO: 429

I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri

Editör: Prof. Dr. Fethi Gedikli

ISBN 978-605-152-125-1

1. BASKI - İSTANBUL, MAYIS 2014

© **ON İKİ LEVHA YAYINCILIK A. Ş.**

Adres : Prof. Nurettin Mazhar Öktek Sokak No: 6A Şişli / İSTANBUL

Telefon : (212) 343 09 02

Faks : (212) 224 40 06

Web : www.onikilevha.com.tr

E-Posta : bilgi@onikilevha.com.tr

Baskı/Cilt Birlik Fotokopi Baskı Ozalit ve Büro Malz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Yıldız Mah. Çırağan Cad. No: 5 1 Nolu Mağaza
Beşiktaş / İstanbul
Tel: (212) 269 30 00
Sertifika No: 20179

*I. Türk Hukuk Tarihi Kongresi
21-22 Aralık 2012 - İstanbul*

I. TÜRK HUKUK TARİHİ KONGRESİ BİLDİRİLERİ

Edi t ö r

Prof. Dr. Fethi GEDİKLİ

Kongre Bilim - Danışma Kurulu

- Prof. Dr. Ahmet Mumcu / Başkent Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Halil Cin / Ufuk Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Gülnihal Bozkurt / Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın / İstanbul Medipol Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Ahmed Akgündüz / Rotterdam İslam Üniversitesi
- Prof. Dr. Sevgi Gül Akyılmaz / Gazi Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Ahmet Bilgin / Kırıkkale Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Mehmet Akman / Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Ekrem Buğra Ekinci / Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Mustafa Avcı / Selçuk Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Osman Kaşıkçı / Fatih Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Fethi Gedikli / İstanbul Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. M. Macit Kenanoğlu / İstanbul Şehir Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Kongre Düzenleme Kurulu

- Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın / İstanbul Medipol Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Mehmet Akman / Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Ekrem Buğra Ekinci / Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Osman Kaşıkçı / Fatih Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Fethi Gedikli / İstanbul Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. M. Macit Kenanoğlu / İstanbul Şehir Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Prof. Dr. Murteza Bedir / İstanbul Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
- Doç. Dr. Ayhan Ceylan / İstanbul Ticaret Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Doç. Dr. Cihan Osmanağaoğlu / İstanbul Üniversitesi
Karahasanoğlu Hukuk Fakültesi

Kongre Yürütme Kurulu

- Prof. Dr. Fethi Gedikli / İstanbul Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
- Doç. Dr. Cihan Osmanağaoğlu / İstanbul Üniversitesi
Karahasanoğlu Hukuk Fakültesi
- Yard. Doç. Dr. Ebru Kayabaş / İstanbul Üniversitesi
Eşici Hukuk Fakültesi
- Dr. Sevgi Kayak / İstanbul Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Araş. Gör. Abdullah İslamoğlu	/	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Araş. Gör. Mehmet Cemil Ozansü	/	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Araş. Gör. Ali Adem Yörük	/	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Araş. Gör. Mahmud Esad Kalıpçı	/	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi

Kongre Yayın Kurulu

Prof. Dr. Fethi Gedikli	/	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Doç. Dr. Cihan Osmanağaoğlu Karahasanoođlu	/	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Yard. Doç. Dr. Ebru Kayabaş Eşici	/	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Dr. Sevgi Kayak	/	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Araş. Gör. Abdullah İslamoğlu	/	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Araş. Gör. Mehmet Cemil Ozansü	/	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Araş. Gör. Ali Adem Yörük	/	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi
Araş. Gör. Mahmud Esad Kalıpçı	/	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi

ÖNSÖZ

21-22 Aralık 2012 tarihinde İstanbul Üniversitesi Kongre Kültür Merkezi'nde "Birinci Türk Hukuk Tarihi Kongresi" gerçekleştirildi. Kongre İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Adem Sözüer, ben-deniz, Halil Cin ve M. Akif Aydın'ın konuşmalarıyla faaliyetine başladı. Türkiye'deki hukuk tarihinin çeşitli konularında çalışan, hukuk tarihçisi, tarihçi, ilahiyatçı bilimciler iki gün süreyle, iki ayrı salonda, 15 oturumda çeşitli konularda bildiriler sundular ve bunlar üzerine tartışmalar yaptılar. Oldukça başarılı bir kongre oldu.

Kongreye katılım yüksek idi; 47 kişi bildirimleriyle kongreye iştirak ettiler. Birkaç kişi ise programda olmasına rağmen kongreye katıl(a) madı. Kongreye katılmayan hukuk tarihçileri Ahmet Mumcu, Ahmet Bilgin, Ekrem Buğra Ekinci, Mustafa Avcı ve Osman Kaşıkçı'nın eksikliği hissedildi. Gülnihal Bozkurt ve Mustafa Şentop ise katılacaklarını bildirmelerine rağmen, mazeretleri sebebiyle son anda gelemediler.

Kongreye katılanlar arasında Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Yusuf Karakoç, İstanbul Şehir Üniversitesi Dekanı Macit Kenanoğlu, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi profesörü Gül Akyılmaz ve İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam hukuku profesörü Murteza Bedir de vardı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi profesörleri Hüseyin Hatemi, Aydın Gülan, Cemil Kaya, M. Tevfik Özcan; Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden profesör Mehmet Akman, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden profesör Tahsin Özcan katılıp oturumları yönettiler. Kongreye yurt dışından iştirak eden iki kişi vardı: Rotterdam İslam Üniversitesi Rektörü Ahmed Akgündüz Hollanda'dan, Cavid Qasımlı ise Azerbaycan'dan geldiler.

Böylece çok sayıda ilahiyatçı, tarihçi ve hukuk tarihçisi bir araya gelip bildiri sunup tartışma imkanı buldular. Birbiriyle tanıştılar. Kongre fırsatıyla bir kere daha disiplinler arası çalışmanın önemini fark ettiler.

Kongrenin kış mevsiminde düzenlenmesi eleştiri konusu oldu; bahar veya yaza tesadüf etmesi daha iyi olurdu dendi. Gerçekten, kongre başlamadan bir gün evvel İstanbul'a kar yağması ile birlikte ulaşımda meydana gelen aksaklıklar bazı iştirakçileri zor durumda bıraktı.

Kongrenin gerçekleştirilmesinde büyük katkıları olan İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Adem Sözüer'e, TBMM üyesi Mustafa Şentop'a, Esenler Belediyesi Başkanı Tefik Göksu'ya ve Başkan Yardımcısı Aydın Polat'a, bildiri sunanlara, kongreyi izleyen bütün iştirakçilere buradan şükranlarımı arz ediyorum. Kongrenin hazırlanmasında ve düzenlenmesinde özveriyle çalışan Anabilim Dalı mensupları Cihan Osmanağaoğlu Karahasanoğlu, Ebru Kayabaş Eşici, Abdullah İslamoğlu, Sevgi Kayak, Cemil Ozansü, Ali Adem Yörük ve Mahmud Esad Kalıpçı'ya da teşekkür ederim. Bu son iki ismin bu yayının gerçekleşmesinde büyük bir gayret ortaya koyduğunu da bilhassa belirtmek isterim. Ayrıca yardımlarını gördüğümüz Doç. Dr. Ayhan Ceylan, Araş. Gör. Fatma Gül Karagöz ve Araş. Gör. Gizem Ersen Perçin'e teşekkür ederim.

Bu kitapta 39 bildiri yayınlanmıştır. Bununla birlikte, kongrede sunulduğu halde şu veya bu sebeple basım aşamasına kadar elimize geçmeyen bildiriler de vardır. Bildirilerin yayınlanmasında basit bir yola başvurulmuştur. Her bildiri tek tek okunarak bazı yazım hataları ve okuyuşlar düzeltilmiştir. Bilindiği üzere, kongre bildirilerinin yayınlanması, kongreden elde edilen verimlerin bir bütün olarak ilgilileri ile paylaşılması demektir. Bildirilerin toplu olarak kongre kitabında yer alması da kongreyi bütünlüklü olarak değerlendirmek imkânını doğurur. Dileğimiz, ileride yapılacak kongrelerin de bildirilerinin yayınlanmasıdır. Hukuk tarihi alanında bunun gelenekselleşmesi bizi mutlu edecektir.

Bildirilere hızlıca bir göz gezdirildiğinde eski Türk hukukundan başlayarak Cumhuriyet devri hukuk tarihine kadar birçok konunun işlendiği görülmektedir. Burada Selçuklu devrine ilişkin hiç bildirinin olmayışı bir eksiklik olarak not edilebilir. Katılanların Türk Hukuk Tarihini

ağırlıkla Türkiye tarihi bağlamında ele aldıkları tespit edilebilmektedir. Azerbaycan'da hukuk tarihinin ele alınışı dışında, Türklerin kurduğu diğer devletlerin hukuk müesseselerinin araştırmacıların ilgisini çekmediği anlaşılmaktadır. Gelecek kongrelerde bu konularda daha fazla bildiri görmek arzu edilir. Devir ve coğrafya olarak bu eksikliklere rağmen, ele alınan konular bakımından büyük bir çeşitlilik olduğu dikkati çekmektedir. Hukuk felsefesi, idare hukuku, ceza hukuku, yargılama hukuku, noterlik müessesesi, devletler özel hukuku, vb. ile ilgili konular ele alınmıştır. Burada yer alan bildirilere bakıldığında Cumhuriyet devri hukuk tarihinin de önemli bir araştırma konusu olarak ilgi çektiği görülmektedir. Kongreye kadar hukuk tarihçileri olarak Türk Hukuk Tarihi disiplininin inceleme alanını Cumhuriyet devriyle sınırlıyorduk. Bu kongre ile birlikte bu sınırlama kalkmış oldu. Bu anlayış değişikliğinde Cumhuriyetin yaşının yüz yıla yaklaşmasının rolü olduğu kadar Türkiye'nin 2000'li yıllarda gerçekleştirdiği yeni kanunlaştırmaların da büyük tesiri olduğunu belirtmek gerekir.

Son olarak, kongre esnasında ikincisinin yapılması arzusunun dile getirildiğini belirtelim. Bu kongreleri ileride de sürdürmeyi düşünüyoruz. Bunlar serbest ya da tematik şekilde gerçekleştirilebilir. Gelecek kongrelerin uluslar arası nitelikte, Türk Hukuk Tarihinin bütün devirlerini, bütün coğrafyasını kapsayacak genişlikte yapılması arzu edilmektedir. Geleneksel hale gelecek bu kongrelerin Türk Hukuk Tarihi birikimini görmeye, değerlendirmeye ve bilim adamları arasında görüş alışverişini derinleştirmeye yardımcı olarak önemli bir rol oynayacağını umuyoruz.

Bildiri metinlerini kitap haline getirmemizi temin eden XII Levha Yayıncılık sahibi Erol Öz'e ve yayın aşamasında emeği geçen Hevdan Sönmez'e çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Fethi GEDİKLİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ IX

İÇİNDEKİLER..... XIII

Töre Yapmak, Âdet Çıkartmak:

Eski Türklerde Oydaşılmış Hukukun Toplumsal Temelleri 1

Osman KARATAY

Seyyahın Gözüyle İdil Bulgar ve Oğuzlarda Töre-Hukuk Anlayışı..... 9

Umut ÜREN

Azerbaycan Hukuk Tarihinin Araştırılmasında Bazı Sorunlar:

Kavram, Dönemler, Etnik Kimlik ve İdeoloji..... 15

Ali ASKER

Kadının Vazgeçilebilir Kişilik Hakkı: Soyadı - Kadının Soyadı

Üzerindeki Hakkının Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi 23

Nevin ÜNAL ÖZKORKUT

Medeni Kanun ve Toplumsal Dönüşüm..... 31

Zeynep Özlem ÜSKÜL ENGİN

İsviçre Medeni Kanunu’nun Türkiye Cumhuriyeti Tarafından

Resepsiyonuna Uzanan Sürece İlişkin Genel Bir Değerlendirme 45

Cihan OSMANAĞAOĞLU KARAHASANOĞLU

Türk Hukuk Tarihinde Medeni Hukuk Alanındaki Resepsiyon

Sürecinin Meşruluğu..... 55

Sevgi KAYAK

Roma Özel Hukuku ile Osmanlı Özel Hukukundaki Gelişmeler Bağlamında Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'nin Özellikleri	63
<i>İrem KARAKOÇ</i>	
Hukuk Tarihimiz Açısından Fatih Sultan Mehmet	117
<i>Abdullah DEMİR</i>	
Karamanoğlu Osmanlı Münasebetlerine Ait İki Hukuki Vesika	137
<i>Yahya BAŞKAN</i>	
Klasik Dönem Osmanlı Devleti'nde Vergi Adaleti.....	151
<i>Yılmaz YURTSEVEN</i>	
Osmanlı Hukukunda Masuniyet-i Şahsiye İlkesi.....	163
<i>Gül AKYILMAZ</i>	
Türk ve Alman Ceza Hukuku Tarihi Yazımında Konu Edilen Sorunların Tespiti	221
<i>Mehmet Cemil OZANSÜ</i>	
1915 Tarihli “Memâlik-i Osmaniye’de Bulunan Ecanibin Hukuk ve Vezaifi Hakkında Kanun-ı Muvakkat”a Göre Yabancıların Osmanlı Devletinde Hukuki Durumunun Değerlendirilmesi.....	225
<i>Belkıs KONAN</i>	
Osmanlı Hukukunda İstatistiğin Önemi ve H. 1288 Tarihinde Mahkemelerde Görülen Davalara Ait İcmal Cetvelinin Tahlili.....	247
<i>Muhammed CEYHAN</i>	
Tanzimat’tan Önce Osmanlı Devleti’nde Memur Yargılaması	277
<i>Mehmet Ali ÜNAL</i>	
Osmanlı İdare Hukuku ve Modern Devlet	305
<i>Erkan TURAL</i>	

Osmanlı Devleti'nde Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmelerinin Hukukî Çerçevesi.....	317
<i>Seda ÖRSTEN ESİRGEN</i>	
Hukuk Tarihimizde Polis Kurumuna Kısa Bir Bakış.....	327
<i>Abdullah İSLAMOĞLU</i>	
Kuleli Vakası ve Yargılamaları: Neydi? Ne Değildi?	335
<i>Ebru KAYABAŞ EŞİCİ</i>	
Sıkıyönetim Mahkemelerinin Tarihçi Gözüyle Değerlendirilmesine Bir Örnek: Talat Aydemir Olayı	343
<i>Gülben MAT</i>	
Osmanlı Devleti'nde Sarrafların Mültezimlere Kefaleti.....	361
<i>Nuran KOYUNCU</i>	
İslam Hukukunda Belge Tanzîmi: İlm-i Şürût (Belgeleme İlmî)	373
<i>Şenol SAYLAN</i>	
Osmanlı Devletinde Divan'a Gönderilen Şikâyetler	385
<i>Saliha OKUR GÜMRÜKÇÜOĞLU</i>	
Osmanlı İmparatorluğu'nda Toplu Hak Arama: XVIII. Yüzyıla Ait 100 Örnek Mahzar	411
<i>Ensar KÖSE</i>	
Mukarrerat-ı Temyiziyye Mecmualarında (1327/1911-1332/1916) Görülen Arazi Davalarının Tedkiki.....	449
<i>Ahmet YİĞİT</i>	
17. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Tarımsal Üretimin Hukuki Olarak Korunması.....	475
<i>Fatma Gül KARAGÖZ</i>	

Osmanlı Uygulamasında Vakıftan Geri Dönülebilir mi?.....	497
<i>Prof. Dr. Fethi GEDİKLİ</i>	
Evkaf-ı Ümem Tarihi Yayınlanamaz mıydı?	503
<i>Ali Adem YÖRÜK</i>	
Yeni Kantçı İstanbul Okulu	517
<i>Yasemin IŞIKTAÇ</i>	
Yeni Osmanlıların Tabii Hukuk Anlayışı.....	539
<i>Ömer Faruk OCAKOĞLU</i>	
Cumhuriyet Dönemi Hukuk Tarihini Sözlüklerden Okumak (Cumhuriyet Döneminde Yazılan Latin Harfli Hukuk Sözlüklerinde Yer Alan Temel Hukuk Terimleri Hakkında Bir İnceleme)	553
<i>Sercan GÜRLER</i>	
Türk Hukuk Kurumu'nun Kuruluşu ve İlk Yıllardaki Faaliyetleri.....	559
<i>İbrahim ÇOBAN</i>	
Osmanlı Devleti'nde Anayasal Bir Belge: Hüccet-i Şer'iyye	589
<i>Ayhan CEYLAN</i>	
1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun Hukuk Tarihimizdeki Önemi	599
<i>Rıdvan AKIN</i>	
Osmanlı'dan Günümüze Yasama Bağışıklıkları.....	607
<i>Seda DUNBAY</i>	
İslâm ve Osmanlı Hukûku Mevzuatı.....	635
<i>Ahmed AKGÜNDÜZ</i>	
İslam Hukuku ve İngiliz Hukuku Mukayesesi Üzerine -Hukuk Tarihi Bakımından Bir Deneme-	647
<i>Haluk SONGUR</i>	

Osmanlı'da Hukukun Kaynaklarından Örf ile Örf-i Sultani'nin
Ebu'l-Berekât en-Nesefî ve Tursun Bey'in Tarifleri
Çerçevesinde Mukayesesi..... 657

Muharrem MİDİLLİ

BİRİNCİ TÜRK HUKUK TARİHİ KONGRESİ

21 – 22 Aralık 2012

İstanbul Üniversitesi Kongre Kültür Merkezi

21 ARALIK 2012, CUMA

09:00 – 09:45, Açılış Konuşmaları

I. OTURUM, 10:00 – 11:10

I. SALON

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Halil Cin (Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

- Doç. Dr. Osman Karatay (Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Merkezi)

Töre Yapmak, Âdet Çıkartmak: Eski Türklerde Oydaşılmış Hukukun Toplumsal Temelleri

- Yard. Doç. Dr. Ali Asker (Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi)

Azerbaycan Hukuk Tarihinin Öğrenilmesinde Bazı Sorunlar: Kavramlar, Dönemler, Etnik Kimlik ve İdeoloji

- Araş. Gör. Umut Üren (Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Merkezi)

Seyyahın Gözüyle İdil Bulgar ve Oğuzlarda Töre-Hukuk Anlayışı

II. SALON

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın (İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

- Doç. Dr. Nevin Ünal Özkorkut (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Kadının Vazgeçilebilir Kişilik Hakkı: Soyadı - Kadının Soyadı Üzerindeki Hakkının Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi

- Araş. Gör. Cihan Türker* (Doğuş Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

16. Yüzyıl Üsküdar Mahkemesi Kadı Sicilleri Işığında İstatistiki Verilerle Birlikte Boşanma

- Ayşegül Şimşek* (Doktora öğrencisi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)

1200-1203/1786-1789 Tarihli İstanbul Bab Mahkemesi Sicillerinde Muhalaa Örnekleri ve Hukuk Doktrini Açısından Değerlendirilmesi

* Bildirisi yayın aşamasında elimize ulaşmamıştır.

II. OTURUM, 11:30 – 13:00

I. SALON

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Hüseyin Hatemi (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, emekli)

- Doç. Dr. Cihan Osmanağaoğlu Karahasanoğlu (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

İsviçre Medeni Kanunu'nun Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Benimsenmesine Uzman Sürece İlişkin Genel Bir Değerlendirme

- Doç. Dr. Zeynep Özlem Üskül (Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Medeni Kanun ve Toplumsal Dönüşüm

- Yard. Doç. Dr. İrem Karakoç (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Roma Özel Hukuku ile Osmanlı Özel Hukukundaki Gelişmeler Bağlamında Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'nin Özellikleri

- Dr. Sevgi Kayak (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Türk Hukuk Tarihinde Medeni Hukuk Alanındaki Resepsiyon Sürecinin Meşruluğu

II. SALON

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mehmet Akman (Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

- Doç. Dr. Abdullah Demir (Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Hukuk Tarihimiz Açısından Fatih Sultan Mehmet

- Yard. Doç. Dr. Yahya Başkan (İnönü Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi)

Karamanoğlu Osmanlı Münasebetlerine Ait İki Hukuki Vesika

- Yard. Doç. Dr. Yılmaz Yurtseven (Ondokuzmayıs Üniversitesi Ali Fuad Başgil Hukuk Fakültesi)

Klasik Dönem Osmanlı Devleti'nde Vergi Adaleti

III. OTURUM, 14:15 – 15:45

I. SALON

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Adem Sözüer (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
- Prof. Dr. Sevgi Gül Akyılmaz (Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Osmanlı Hukukunda Masuniyet-i Şahsiye İlkesi

- Prof. Dr. Ahmet Aksın*** (Fırat Üniversitesi) – Yard. Doç. Dr. Suha Oğuz Baytımur*** (Bitlis Eren Üniversitesi)

Osmanlı Toplumunda Ortaya Çıkan Suçlar ve Cezalar (1789- 1839)

- Araş. Gör. M. Cemil Ozansü (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Türk ve Alman Ceza Hukuku Tarihi Yazımında Esas Alınan Problemlerin Mukayeseli Değerlendirilmesi

- Araş. Gör. Merve Özdemir* (Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)

Klasik Dönem Osmanlı Fetvalarında İnsan Bedeni Üzerinde Tasarrufun Sınırları

II. SALON

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ayhan Ceylan

- Doç. Dr. Mehmet Ö. Alkan** (İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi)

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ne Zaman ve Niçin Kuruldu? Tartışmalar

- Yard. Doç. Dr. Umut Karabulut* (Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi)

Türkiye’de Avukatlık Kurumunun Düzenlenmesi Çerçevesinde 1924 Tarihli Avukatlık Kanunu ve Hakimler ve Adliye Mensuplarının Resmi Giysileri Hakkında Kanununun Kabulü

- Yard. Doç. Dr. Belkıs Konan (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

1915 Tarihli “Memâlik-i Osmaniye’de Bulunan Ecanibin Hukuk ve Zeaifi Hakkında Kanun-ı Muvakkat”a Göre Yabancıların Osmanlı Devletinde Hukuki Durumunun Değerlendirilmesi

- Araş. Gör. Muhammed Ceyhan (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi)

Osmanlı Hukukunda İstatistiğin Önemi ve H. 1288 Tarihinde Mahkemelerde Görülen Davalara Ait İcmal Cetvelinin Tahlili

* Bildirisi yayın aşamasında elimize ulaşmamıştır.

** Mazeret beyan ederek Kongreye katılmamıştır.

*** Kongreye katılmamıştır.

IV. OTURUM, 16:00 – 17:30

I. SALON

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Aydın Gülan (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
- Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal (Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi)

Tanzimat'tan Önce Osmanlı Devleti'nde Memur Yargılaması

- Doç. Dr. Erkan Tural (Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü)

Osmanlı İdare Hukuku ve Modern Devlet

- Dr. Seda Örsten Esirgen (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Osmanlı Devleti'nde Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmelerinin Hukukî Çerçevesi

- Dr. Abdullah İslamoğlu (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Hukuk Tarihimizde Polis Kurumuna Kısa Bir Bakış

II. SALON

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Cemil Kaya (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

- Yard. Doç. Dr. Ebru Kayabaş Eşici (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

“Kuleli Vakası ve Yargılamaları – Neydi – Ne Değildi?”

- Dr. Gülben Mat (Ege Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü)

Sıkıyönetim Mahkemelerinin Tarihçi Gözüyle Değerlendirilmesine Bir Örnek: Talat Aydemir Olayı

- Yard. Doç. Dr. Nuran Koyuncu (Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi)

Osmanlı Devleti'nde Sarrafların Mültezimlere Kefaleti

22 ARALIK 2012, CUMARTESİ**I. OTURUM, 10:00 – 11:30****I. SALON**

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ahmed Akgündüz (Rotterdam İslam Üniversitesi Rektörü)

- Yard. Doç. Dr. Şenol Saylan (Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)

İslam Hukukunda Belge Tanzîmi: İlm-i Şürût (Belgeleme İlmî)

- Yard. Doç. Dr. Saliha Okur Gümrükçüoğlu (İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Osmanlı Devleti'nde Divan'a Gönderilen Şikayetler

- Dr. Mustafa Küçük* (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

Osmanlı Devleti'nde Padişah Namına Sadır Olan Belgeler ve Bunlarda Yer Alan Diplomatik Unsurların Değerlendirilişi

- Ensar Köse (Doktora öğrencisi, İstanbul Üniversitesi)

Osmanlı İmparatorluğu'nda Toplu Hak Arama: XVIII. Yüzyıla Ait 100 Örnek Mahzar**II. SALON**

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Macit Kenanoğlu (İstanbul Şehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

- Prof. Dr. Mehmet İpçioğlu*** (Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Fakültesi)

Arazi Kanunnamesi Şerhleri ve Sultaniyeli Türkzâde Ziyâeddin Efendi'nin, Mükemmel ve Muvazzah Şerh-i Kanun-ı Arazi Adlı Eseri

- Doç. Dr. Cavid Qasımlı* (Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Z. M. Bünyadov Şarkiyat Enstitüsü)

Azerbaycan'da Osmanlı Hukuk Sisteminin Tatbik Edilmesi

- Doç. Dr. Ahmet Yiğit (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)

Mukarrerat-ı Temyiziyye Mecmualarında (1327/1911-1332/1916) Görülen Arazi Davalarının Tedkiki

- Araş. Gör. Fatma Gül Karagöz (Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

17. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Tarımsal Üretim Hukuki Olarak Korunması

* Bildirisi yayın aşamasında elimize ulaşmamıştır.

*** Kongreye katılmamıştır.

II. OTURUM, 11:40 – 13:00

I. SALON

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Tahsin Özcan (Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)
- Prof. Dr. Fethi Gedikli (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Osmanlı Uygulamasında Vakıftan Geri Dönülebilir mi?

- Doç. Dr. Zekai Mete* (Trakya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi)

Osmanlı Devletinde Emlak-i Hümayun Statüsündeki Gayrimenkullerden Yapılan Temlikler

- Dr. Hamdi Çilingir* (Doktora öğrencisi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)

Vakıfların Modernleştirilmesi Sürecinde Elmalı'nın Osmanlı Vakıf Doktrinine Yönelik Eleştirileri

- Araş. Gör. Ali Adem Yörük (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

***Evkaf-ı Ümem Tarihi* Yayınlanamaz mıydı?**

II. SALON

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Yusuf Karakoç (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı)

- Prof. Dr. Yasemin Işıқтаç (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Yeni Kantçı İstanbul Okulu

- Prof. Dr. Ahmet Ulvi Türkbağ** (Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Gökalp'in İçtimai Usul-i Fıkh'ının Batı Düşüncesindeki Yeri

- Araş. Gör. Ömer Faruk Ocakoğlu (Kırklareli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi)

Yeni Osmanlıların Tabii Hukuk Anlayışı

* Bildirisi yayın aşamasında elimize ulaşmamıştır.

** Mazeret beyan ederek Kongreye katılamamıştır.

III. OTURUM, 14:15 – 15:45

I. SALON

Oturum Başkanı: Prof. Dr. M. Tefvik Özcan (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

- Doç. Dr. Fatmagül Demirel* (Yıldız Teknik Üniversitesi)

Türk Hukuk Tarihi Yazımını 1933 Tarihli İstanbul Adliye Yangını Nasıl Etkiledi?

- Yard. Doç. Dr. Murat Koraltürk* (Marmara Üniversitesi İktisat Fakültesi) – Araş. Gör. İhsan Seddar Kaynar* (Hakkari Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi)

Erken Cumhuriyet Dönemine Ait Noter Kayıtlarının İktisat Tarihi Kaynağı olarak Değerlendirilmesi

- Yard. Doç. Dr. Sercan Gürlü (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Cumhuriyet Dönemi Hukuk Tarihini Sözlüklerden Okumak (Cumhuriyet Döneminde Yazılan Latin Harfli Hukuk Sözlüklerinde Yer Alan Temel Hukuk Terimleri Hakkında Bir İnceleme)

- İbrahim Çoban (Okutman, Ege Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü)

Türk Hukuk Kurumu'nun Kuruluşu ve İlk Yıllardaki Faaliyetleri

II. SALON

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mustafa Şentop** (İstanbul milletvekili)

- Doç. Dr. Ayhan Ceylan (İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Osmanlı Devleti'nde Anayasal Bir Belge: Hüccet-i Şer'iyye

- Doç. Dr. Rıdvan Akın (Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun Hukuk Tarihimizdeki Önemi

- Araş. Gör. Seda Dunbay (Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Osmanlı'dan Günümüze Yasama Bağışıklıkları

- İsmail Kandil*** (Doktora öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü)

Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Kavanin ve Nizamın Suret-i Neşr ve İlanına Dair Kanun Layihası

* Bildirisi yayın aşamasında elimize ulaşmamıştır.

** Mazeret beyan ederek Kongreye katılmamıştır.

*** Kongreye katılmamıştır.

IV. OTURUM, 16:00 – 17:30

I. SALON

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Murteza Bedir (İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)
- Prof. Dr. Ahmed Akgündüz (Rotterdam İslam Üniversitesi Rektörü)

İslâm ve Osmanlı Hukûku Mevzuatı

- Doç. Dr. Haluk Songur (Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

İslam Hukuku ve İngiliz Hukuku Mukayesesi Üzerine-Hukuk Tarihi Bakımından Bir Deneme-

- *Mahmut Salih Eser*** (Doktora öğrencisi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)

Para Vakıfları Bağlamında Teorik Bir Tartışma: Örf ve İçtihat

- Muharrem Midilli (Doktora öğrencisi, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)

Osmanlı'da Hukukun Kaynaklarından Örf ile Örf-i Sultanî'nin Ebu'l-Berekât en-Nesefî ve Tursun Bey'in Tarifleri Çerçevesinde Mukayesesi

** Mazeret beyan ederek Kongreye katılmamıştır.

AÇILIŞ KONUŞMALARI¹

Prof. Dr. Adem Sözüer'in Konuşması

Saygıdeğer akademisyenler, değerli konuklar, sevgili öğrencilerimiz! Büyük bir gurur ve sevinç duyarak ev sahipliğini yaptığımız Türk Hukuk Tarihi Kongresi'ne hoş geldiniz.

Bu Kongrenin, Fakültemiz tarafından düzenleniyor olmasının çeşitli açılardan büyük bir önemi var. Öncelikle bu kongrenin, uzun zaman ihmal edilmiş bir kürsümüz olan Hukuk Tarihi Anabilim Dalının yeniden güçlendiğinin bir ifadesi olduğunu vurgulamak isterim. Gerçekten de Prof. Dr. Fethi Gedikli'nin fakültemize gelişine kadar sadece kadrolu bir öğretim üyesi ve bir asistanın bulunduğu kürsümüzde bugün; üç öğretim üyesi ve dört araştırma görevlisi bulunmakta olup yenileri de gelecektir. Diğer yandan, hukuk tarihi konusunda Sadri Maksudi Arsal Araştırma ve Uygulama Merkezinin kuruluşunu yakında gerçekleştirmeyi umuyoruz². Ayrıca belirtmek gerekir ki, hukuk tarihiyle ilgili derslerin sayısı hem lisans hem lisansüstü programlarda artmış, hem de akademik yayın ve etkinlikler hem nicelik hem nitelik açısından yükselmiştir. Türk Hukuk Tarihi Kongresi de, bu artışın somut bir göstergesidir.

Genelde hukuk tarihi özelde Türk Hukuk Tarihine önem verişimizin temel nedenlerinden biri, günümüzdeki hukuki gelişmelerin iyi bir biçimde anlaşılabilmesi ve pozitif hukukumuzun doğru yönde gelişimi için, geçmişteki hukuki anlayış, düzenleme ve uygulamaların doğru biçimde öğrenilmesi ve anlaşılmasının zorunlu oluşudur. İşte bu bağlamda hukuk tarihçilerimizin bilimsel araştırma ve faaliyetlerinin her açıdan güçlenmesine büyük ihtiyaç vardır.

Bu noktada belirtmek isterim ki, hukukun diğer alanlarında bir tez çalışması gibi bilimsel çalışmaların konusuyla ilgili tarihsel gelişim bölümlerinde, Türk Hukuk Tarihiyle ilgili kaynaklara büyük gereksinim duyulmaktadır. Örneğin, ben suça teşebbüs ile ilgili doktora tezimi hazırlarken, Tanzimat dönemi ceza kanunlarındaki düzenlemeler bakımından, sayı ve içerik açısından son derece sınırlı kaynak olduğunu görmüştüm. Buna karşılık, Almanca olarak konuyla ilgili olarak birçok çalışma bulabilmiştim. Tanzimat öncesi dönem bakımından ise, ceza hukuku alanıyla ilgili araştırmalar çok daha sınırlıdır. Mevcut kaynaklardaki bilgilerin ise içerik, sistematik ve metodolojik açıdan sorunlu olduğunu da ayrıca belirtmek isterim. Özellikle, Türk Hukuk Tarihi ile ilgili birçok kaynakta, Osmanlı dönemi hukuku için bugün bile "ilkel hukuk" gibi nitelendirmelerin yapılmasının, son derece düşündürücü ve bilimsel olmayan bir yaklaşım olduğunu vurgulamak gerekir. Uzun bir dönem, geniş bir coğrafyada farklı milletleri ortak bir hukuk sistemi çatısı altında yaşatmayı başaran bir devletin hukukunun, bu şekilde ilkel vs. gibi vasıflandırmalarla anılma-

¹ Açılış konuşmalarını yazıya aktaran Araş. Gör. Cihan Türker'e müteşekkirimiz.

² Kongrede dile getirilen Sadri Maksudi Arsal Araştırma ve Uygulama Merkezinin kuruluşuyla ilgili olarak, Fakülte Kurulumuzca yapılan öneri İstanbul Üniversitesi Senatosunca kabul edilmiştir.

sı, bilimsel ölçütlerden ziyade salt ideolojik bir bakışın varlığını göstermektedir. Bu durum da Türk Hukuk Tarihi araştırmalarının bilimsel metodolojiye uygun olarak, ön yargısız biçimde yapılması gereğini ortaya koymaktadır.

Değerli tarihçi Halil İncalcık'ın “*yakın tarihimizi ancak Avrupa siyasi muvazenesi ve emperyalizmi bakımından gören garb müelliflerinin tetkiklerine bağlıyız*” diyerek tarihimizle ilgili yanlış bilgiler verildiği konusundaki uyarısının³ üzerinden epey bir zaman geçti. Günümüzde ise Türk Hukuk Tarihi araştırmalarıyla ilgili olarak da her açıdan daha iyi bir konuma gelmiş bulunduğumuzu gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz. Elbette halen çok eksikliklerimiz var, ancak bu alandaki gelişmelerin gelecek için son derece ümit verici olduğu da aşikârdır.

Taşıdığımız bu ümidin bize verdiği şevkle, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi olarak biz de hemen her yıl hukuk tarihi alanında; akademik toplantılar düzenlemekte, Osmanlıca kursları vermekte, kütüphanemizi zenginleştirmekteyiz. Türk Hukuk Tarihinin yaşayan bir parçası olan fakültemizdeki arşivleri düzenlemekte, tarihi mirasın ortaya çıkarılıp korunmasına gayret etmekteyiz. Tüm bu çalışmalarımızda ise Balkanlardan, Kafkasya'ya, Kuzey Afrika'ya varan bir coğrafyada Osmanlı dönemi Türk hukukunun yaşayan izlerini görüyor, aslında Türk Hukuk Tarihinin geçmişten günümüze kıtalararası bir yolculuk olduğunu anlıyoruz.

Bu nedenledir ki, her yıl yaptığımız Türkiye-Bosna Hersek, Türkiye-Hırvatistan hukuk günleri gibi akademik etkinliklerimizde, Türk Hukuk Tarihiyle ilgili oturumlar vazgeçilmez bir niteliğe kavuşmuştur. Fakültemizde her yıl gerçekleşen Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali gibi uluslar arası etkinlikler kapsamında; Malezya'dan, Azerbaycan'dan, Mısır'dan, Kazakistan'dan, Peru'ya, Rusya'dan, İran'dan, Japonya'dan, Güney Kore'ye, dünyanın dört bir yanından çok sayıda akademisyenlerin gelmesiyle de, İstanbul Hukuk Fakültesi geçmişten günümüze hukuk alanındaki buluşmaların önemli bir merkezi haline gelmiştir diyebiliriz.

Ancak bu gelişmelerin kalıcı olabilmesi için, uzun vadeli gerçekçi planlamalar kapsamında, kaynakları doğru kullanmamız ve bilimsel araştırmalara yeni kaynaklar bulmamız gerekiyor. Bu noktada, ülkemizde sosyal bilimlerin bir ölçüde üvey evlat muamelesi gördüğünü söyleyebiliriz. Ancak, bu haklı sayılabilecek şikâyetlere rağmen, bu kongre gibi bilimsel etkinliklerimizi arttırarak devam ettirebileceğimiz kanaatindeyim. Sadece Türkiye'de değil, yakın ve uzak çevremizdeki ülkelerdeki Türk Hukuk Tarihinin keşfedilmeyi bekleyen sayfalarına ulaşma heyecanı, bize birçok zorluğu aşmakta büyük güç verecektir.

İşte bu bilimsel araştırma heyecanı içersinde, unutulmuş hukuk kavramlarımızı gün yüzüne çıkarmak, günümüzdekilerle tanıştırmak ulaşacağımız sentezlerle günümüzün hukuki sorunlarına çözüm bulmak istiyoruz. Kongremizin, hukukun üstünlüğü içerisinde bir hukuk ve barış toplumu olmak için geçmişimizle barışarak, onu bilimsel bir şekilde inceleme çabamıza önemli bir katkı sağlayacağına inanıyor, hepimiz saygılar sunuyorum.

³ Hocamız bu hususu “Tanzimat Nedir?” başlıklı 1944 yılında yayınlanan makalesinde dile getirmiştir. Bkz: **Tanzimat, Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, İstanbul 2006, s.13.

Prof. Dr. Fethi Gedikli'nin Konuşması

Bir hukuk tarihi kongresi toplanması arzusu benim çok önceden beri içimde idi. Birkaç kere bunu arkadaşlarla da konuşmuştuk. Eminim bu, buradaki başka birçoklarının da arzusu idi. Bugün bu arzunun gerçeğe dönüşmesi ve bu toplantının “birinci” diye nitelenmesi, bunun ardının geleceğini de müjdelemektedir. Bu hususu kaydetmekten memnunum.

Kongrenin düzenlenmesinin hikâyesinden de kısaca bahsedeceğim. Anabilim dalımız mensuplarından Doç. Dr. Cihan Karahasanoğlu böyle bir kongre düzenlemeyi teklif etti. Anabilim dalımızın diğer mensupları Yard. Doç. Dr. Ebru Kayabaş Eşici, Dr. Sevgi Kayak, Dr. Abdulah İslamoğlu, araştırma görevlileri Cemil Ozansü, Ali Adem Yörük ve Mahmud Esad Kalıpçı bu teklifi memnuniyetle karşıladılar. Ben de münasip gördüğüm bu teklifi, ayrıca, hocam, İSAM müdürü ve Medipol Hukuk Fakültesi dekanı Prof. Dr. M. Akif Aydın'a götürdüm. Hocam bu teşebbüse tereddütsüz çok büyük bir destek verdi. Sonra bunu TÜRK HUKUK TARİHİ ARAŞTIRMALARI dergisinin yazı kurulunda görüştük. Oradaki arkadaşlarımız profesörler Mehmet Akman, Ekrem Buğra Ekinci, Macit Kenanoğlu, Murteza Bedir bunu desteklediler. Önerilerini paylaştılar.

Fakültemiz dekanı Prof. Dr. Adem Sözüer her zaman bizim anabilim dalımıza özel bir kaygı gösterdi. Her zaman bizi bilimsel etkinlikler düzenlemeye teşvik etti. Bu kongrenin düzenlenmesinde de bizi teşvik etti, cesaretlendirdi. İmkanlar sağladı.

Meslektaşımız, TBMM üyesi Prof. Dr. Mustafa Şentop ve Esenler Belediyesinin başkanı Tevfik Göksu ve başkan yardımcısı fakültemiz mezunu Aydın Polat büyük maddi ve manevi destek sağladılar.

Kongre hazırlıklarının sürdürülmesi ve tamamlanmasında anabilim dalımız mensupları çok ciddi gayretler gösterdiler. Hepsine huzurlarınızda teşekkür ediyorum.

Adını andığımız bütün şahıslara ve kurumlara teşekkür borçluyuz.

Kongremiz de tarihidir. Bugün hukuk tarihçileri için tarihi bir gündür. Daha önce Marmara Hukuk Fakültesinde bir Türk Hukuk Tarihi çalışmayı yapmıştık. 26.04.2011 tarihinde “Dünden Bugüne İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde Hukuk Tarihi” adlı bir seminer yaptık ve sunduğumuz bildirileri İÜHFİM, C. LXX, S. 1, 2012’de toplu olarak ve ayrı bir bölüm halinde yayımladık. Bugünlerde de fakültemizin büyük hocalarından ve hukukçularından Mahmud Esad Efendinin büyük eseri Tarih-i İlm-i Hukuk’u Latin alfabesine aktararak, sadeleştirmeden, yalnız bazı notlarla birlikte yayımladık. Bu çalışmalarımızın süreceğini umut ediyorum.

Bu kongre hukuk tarihi araştırmalarının memleketimizde olgunlaştığını da gösteriyor. Yurtdışından ve içinden Kongremize ilgi gösteren ve disiplinlerarası bir kongre gerçekleştirmemize katkı sağlayan tarihçi, ilahiyatçı ve hukukçulara şükran borçluyuz. Adları programda bulunmasına rağmen, bazı meslektaşlarımız hava muhalefeti veya başka özür beyanları yüzünden son anda kongreye katılamadılar. Bir kısım meslektaşımıza ise normal yollarla ulaşma imkanı bulamadığımızı eklemek isterim.

İlk olmanın ve maddi imkanların azlığı sebebiyle bazı eksikliklerimiz ve kusurlarımız elbette vardır. Bunların iyi niyetimize bağışlanmasını rica ediyoruz.

Kongre bildiri kitabı yayınlanacağından bildirilerin şimdi ve sonradan teslimini arzu ediyoruz.

Kongremize katılanlara tekrar teşekkür ediyorum, başarılı bir kongre gerçekleştirmeyi temenni ediyorum.

Prof. Dr. Halil Cin'in Konuşması

Gün geçtikçe hukuk tarihi alanına hizmetleriyle damgasını vuran, vurmaya da devam edecek olan çok değerli Mehmet Akif Bey kardeşim, sayın dekan, değerli meslektaşlarım, değerli öğrencilerim, genç kardeşlerim!

Şu anda burada sayıca az olsak da -ki aslında hitap eden kişi karşısında ne kadar çok kalabalık görürse o kadar çok heyecanlanır, güzel şeyler söylemeye teşvik edilmiş olur ve güzel şeyler söyler- bunun bir zararı yoktur. Çünkü hukuk tarihinin gelişme süreci hepimizin malumudur ve hukuk tarihi ailesi Türkiye'de mensupları sayıca en az olan ama değerli arkadaşların, değerli gençlerin katılımı ile büyüyen bir aile niteliğindedir. Gerçekten de Türk hukuk tarihçilerinin, bu seçkin topluluğun, kendi arasında bir aile havası yaratması lâzımdır.

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1925 yılında Türkiye'de hukuk tarihi kürsüsünün resmen kurulduğu ve mecburi - resmi bir ders olarak okutulmaya başlandığı ilk fakültemizdir. İsmet İnönü de Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Profesörler Kurulu tarafından 'Hukuk Tarihi Fahri Profesörü' olarak tayin edilmiştir. Türkiye'deki ilk hukuk tarihi profesörü ise rahmetli aziz hocam Prof. Dr. Coşkun Üçok'tur. Sayın Üçok 1940'lı yılların başında doçentliğe yükselmiş ve 1965 yılına kadar bu misyonu tek başına götürmüştür. 1960'lı yılların başında değerli meslektaşım ve ağabeyim Profesör Ahmet Mumcu hukuk tarihi kürsüsüne asistan olarak girmiş ve rahmetli hocamızla beraber çalışmaya başlamıştır. Bendeniz de 1965 yılının Aralık ayında hukuk tarihi kürsüsüne asistan olarak intisap ettim. Ama benim intisabımla ilgili söyleyeceğim şeyler belki sizi biraz şaşırtabilir. Bunu hukuk tarihine ilginin neden az olduğunu, bu ilgisizliğin sebeplerini belirtmek adına söylemek mecburiyetindeyim.

O zamanlar üniversite asistanlığı bugün olduğu gibi rahat meslek değildi. Hocalar asistan alımı konusunda kesin bir seçim hakkına sahiptiler ve genellikle kolej mezunları, Galatasaray mezunları gibi iyi yabancı dil bildiği varsayılan gençleri seçerlerdi. Yani bir tür kast usulü söz konusuydu ve bizim gibi Anadolu çocuklarının üniversiteye intisapları hakikaten çok zordu. Bu yüzden ben başka kürsülerde kadro bulunmadığı için, hiç kimsenin girmedığı ve boş kadrosu olan hukuk tarihi kürsüsüne asistan olarak girdim. Ne var ki hocam bir şart koştu ve dedi ki:

- "Bizim kürsüye her gelen kaçıyor. Senden kaçmayacağına ve sonuna kadar benimle çalışacağına dair söz almak istiyorum". Ben de:

- "Hocam! Söz verdiğim zaman başımı keseceklerini bilsem sözümden dönmem, söz veriyorum", dedim.

İşte rahmetli hocamla işe böyle başladık ve Allah'a şükürler olsun ki hiçbir zaman pişman olmadım, iyi çalışmalar yapma şansını buldum. Çok iyi bir doktora tezi yazdığımı o zamanki hocalarım da söylerdi hep; hatta o tezime bana bir İsviçre bursu da kazandırmıştı. İsviçre hükümetinin Türk hükümeti emrine tahsis ettiği kültür bursları, öğrenim bursları vardı. Mülakat için Millî Eğitim Bakanlığı'ndan çağırıldılar. Mülakat komisyonunda, doktora jürimde bulunmuş olan rahmetli Medeni Hukuk Profesörü Jale Akipek hocam da vardı. Yine az Türkçe bilen, mavi gözlü

sarışın bir yabancı da vardı. İsviçre Kültür Ataşesiymiş, ben tanıyıyorum tabii. Jale Hoca kültür ataşesine:

- “Bu Halil Cin var ya, bir doktora tezi yazdı, içinden dört tez çıkardı”, dedi.

Sadece bunu söyledi ve mülakat bittikten sonra İsviçre sefaretinde adayları kompozisyon sınavına aldılar. Kompozisyon yazarken ataşe kulağıma eğildi:

- “Mösyö Cin hiç endişe etmeyin ve ne yazarsanız yazın, ben zaten bursu size tahsis ettim”, dedi.

Hocamın referansı ve dolayısıyla tezim konusundaki kanaati bana bu ayrıcalığı kazandırdı orada. Onun için genç arkadaşlarıma bilhassa şunu söylemek isterim. Doktora aşaması akademik kariyerde bir numaralı, en zor ve en önemli etaptır. Bu aşamayı iyi ve parlak bir başarı ile idrak eden kimse bilimsel erkini ispat etmiş demektir. Ondan sonra üzerine koyacağı şeyler kendi ilgisi ve yeteneği ile ilgilidir. Ayrıca çok değerli arkadaşların yetişmesine de katkımız oldu. Onlardan biri burada, Gül Akyılmaz arkadaşımız. Diyarbakır ve Konya’da yetiştirdiğimiz Ahmed Akgündüz, Ahmet Bilgin gibi arkadaşlarımız var. Mehmet Akif Aydın hocamızın da doçentlik jürisindeydim. Hatırlıyorum, sınavı İstanbul Üniversitesi’nde yapılmıştı.

Türkiye’de hukuk tarihinin rağbet gösterilmeyen bir alan olması, hukukçu gençlerimizin daha çok akçeli alanlara rağbet göstermesi, bilimsel meraklarının çok fazla olmayışı ile ilgilidir. Halbuki hukuk tarihi, bunun yanında genel tarih, sosyal tarih, kültür ve bilim tarihi, sosyoloji gibi alanlar, bir toplumun bilim ve kültür hayatının ve genel olarak varlığının esasını teşkil eden alanlardır. Yani pozitif hukuk alanında ne kadar çok araştırma yapılırsa yapılsın bu söylediğim alanlara önem vermeyen toplumlar kökü zayıf ağaçlar gibi ilk fırtınada yıkılmaya mahkumdurlar.

Hukuk tarihine olan rağbetin azlığı mevcut arkadaşlarımızı da etkiliyor. Bir hukuk tarihi profesörü arkadaşım geçenlerde dedi ki:

- “Hocam! Madem bir kongre var, orada konuşsanız iyi olur. Hukuk tarihinin adını değiştirsek, mesela mukayeseli hukuk yapsak”! dedi. Dedim ki:

- “Mukayeseli hukuk tarihi olabilir. Ama mukayeseli hukuk olmaz. Çünkü mukayeseli hukuk daha ziyade pozitif hukuka dairedir, ama belki mukayeseli hukuk sistemleri denebilir”.

Neden böyle düşündüğünü sorduğumda gerekçesi şöyle oldu arkadaşımızın:

- “Hocam! Hukukçular, dogmatik hukukla iştigal eden arkadaşlar, bizi tarihçi olarak görüyorlar; hukukçu olarak kabul etmiyorlar. O bakımdan doğrusu biz hukuk tarihinin isminin değiştirilmesinden yanayız”.

Şimdi hakikaten bu düşünceyi bir kenara bırakmak lâzım. Bir kere hukuk tarihçisinin güçlü bir hukuk formasyonuna sahip olması lâzım. Zaten hukuk fakültelerinde hukuk tarihi dersinin okutulmasının amacı hukuk öğrencisine hukuk formasyonunun teşekkülü için iyi bir altyapı oluşturmaya yardımcı olmasıdır.

Burada özellikle şunu söylemek isterim. Bir kere Anglo-Sakson hukuk sisteminde, özellikle Amerika’da, biliyorsunuz hukuk öğretimi iki üç senelik bir sosyal bilim öğreniminden sonra başlar, başlatılır. Bizde de en azından tarih, genel tarih,

sosyoloji, felsefe, mantık, metodoloji, bilim tarihi gibi derslerin yer aldığı bir hazırlık sınıfının ihdas edilmesi düşünülemez mi? Bazı fakültelerde hazırlık sınıfı var ama bildiğim kadarıyla buralarda yabancı dil okutuluyor. Meselâ bizim fakültede de var ama yabancı dil okutuluyor. Önce muafiyet sınavı yapılıyor. Öğrenci bu sınavdan kalırsa yabancı dile devam ediyor, geçerse hazırlık sınıfını atlıyor. Bu bakımdan hukuk fakültelerinin beş yıla çıkarılmasında fayda görüyorum. Ama YÖK'ün pragmatik düşüncelerle bunu kabul edip etmeyeceği muamma. Ayrıca bunun velilere getireceği yükleri düşünerek vakıf üniversiteleri -ki son zamanlarda sayılarının giderek arttığını da düşünürsek- buna itiraz edebilirler. Çünkü böyle bir düzenleme bu üniversiteler bağlamında velileri mâli açıdan rahatsız eder.

Buradan şuna gelmek istiyorum. Hukuk tarihçisi, çok iyi bir hukukçu olduğu kadar, iyi bir sosyal bilimci, bilhassa iyi bir hukuk sosyologu olması gereken kişidir. Çünkü biz hukuk tarihi dersinde, pozitif hukuk hocalarının birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar verdikleri ayrı ayrı bütün dersleri, müfredat içinde bir yılda okutuyoruz. Yani medeni hukuk, ceza hukuku, borçlar hukuku, ticaret hukuku, eşya hukuku, usul hukuku... hepsini Türk Hukuk Tarihinde okutuyoruz. Bu durum öğrenciye büyük bir yük de getiriyor. Hakikaten sıkı bir hoca iseniz öğrenci çok zorlanır. Onun için özet yapmak, hatta bazı konuları bir kenara bırakmak, görmemek suretiyle bir özet vermeye çalışıyoruz. Hukuk tarihinin bu açıdan zorlukları var. Bir de akçeli tarafı olmadığından belki bizim hukuk tarihçilerinden bazıları, hukuk tarihi uzmanı olmasına rağmen başka uzmanlık alanlarının mensuplarıymış gibi kendilerini tanıtıyorlar. Doğrusu bu da akademik ciddiyetle bağdaşmıyor.

Şükürler olsun zamanında iyi bir hukuk formasyonu aldım. Ankara Hukuk Fakültesi'ni pekiyi derece ile bitirdim. O zaman sınıf mevcudumuz 690 kişiydi ve üstelik zor şartlar altında okumuştum. Bir kere hukukçunun özel hukuk konusunda çok sağlam bir temele sahip olması lâzım. Çünkü hukuk tarihçisi hukukun sadece tarihiyle değil aynı zamanda pozitif yönüyle de ilgilenmeli; eski hukukumuzda anlattığımız konuların bugünkü kanunlarımızdaki, hukukumuzdaki karşılıkları veya benzerleri hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Dersi anlatırken bir misal veriyoruz. Meselâ bazı temel ilkelerden, esaslardan bahsediyoruz; suçun şahsiliği ilkesi, kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi veya hukuka aykırılığı ortadan kaldıran sebepler v.b. bunların borçlar hukukunda ve ceza hukukunda bugünkü halleriyle ilgili bir soru geldiğinde -ki bunlar basit misallerdir, daha karmaşık konular da olabilir- bilebilmeliyiz. Hukuk tarihçisi dünü ve bugünü bilmek zorundadır. Dolayısıyla hukuk tarihçileri, tarihle uğraşmalılar, denerek bir kenara bırakılmamalıdır. Bunlar nasıl olsa hukuk tarihçisi, tarihle uğraşmalılar, denerek bir kenara bırakılmamalıdır. Sözlerim tarihi küçümsemediğim anlamında anlaşılmasın. Tarih büyük bir sosyal ve kültürel hazinedir. Hali ve geleceği aydınlatan bir ışıktır. Çok saygıdeğer bir bilimdir. Ben hukuk tarihinin gençler tarafından niçin rağbet görmediğini anlatmaya çalışıyorum.

Tabii ki hukuk tarihinin birtakım zorlukları vardır. İyi bir hukuk tarihçisi olmak için Arapça, Farsça, Osmanlıca bilmek lâzımdır. Yine Türk Hukuk Tarihi o kadar geniş bir alanı ihtiva eder ki tarihte yüzün üzerinde Türk devleti kurulmuştur. Bu Türk devletlerinin farklı coğrafyalarda, farklı iklimlerde bulunmuş çeşitli etnik grupların bir arada yaşadığı devletler olduğunu düşünürsek, tek tek bu devletlerin

bütününün tarihini, özelde hukuk tarihlerini incelemenin ne kadar zor olduğu, hatta mümkün olmadığı bir gerçektir. Hukuk tarihinin bu güçlüklerine rağmen gençlerimizin, özellikle İmam Hatip kökenli, İlahiyat kökenli gençlerimizin bu alana rağbet ettiklerine memnuniyetle şahit olmuşuzdur. Ve yetiştirdiğimiz arkadaşlar içerisinde bu kalite ve özellikleri taşıyan üç beş arkadaşımız da vardır. Bu durum aynen devam etmelidir. Marmara Hukuk Fakültesi'nde Mehmet Akif Bey'in yetiştirdiği arkadaşlarımız, Gül Hanım'ın Gazi Üniversitesi'nde, Gülnihal Hanım'ın -ki Gülnihal Hanım da öğrencimizdir ve yetiştirdiğimiz, her zaman takdir ettiğimiz değerli arkadaşlarımızdan birisidir- Ankara Hukuk Fakültesi'nde yetiştirdiği genç arkadaşlar gibi.

Gençler! Artık biz bu yolda biraz yorulduk ve yaşımız da ilerledi. Bilimsel araştırma heyecanı, gayreti sürekli bir enerji ister. Şahsen bu enerjiyi ben kendimde görmüyorum. Zannediyorum ki bundan sonra en önemli görev genç arkadaşlarımıza, başta Akif Bey olmak üzere, Gül Hanım'a, Gülnihal Hanım'a, Fethi Bey'e düşecektir. Fethi Bey dediler ki:

- "Bugün bizim için tarihi bir gündür".

Gerçekten de hukuk tarihi alanı için tarihi bir gündür. Hukuk tarihi sahasında böyle bir kongre ilk defa yapılıyor. Bu kongre bilimsel getirilerinin yanında, hukuk tarihi ailesi mensuplarının birbirlerini tanımalarına da yardımcı olacaktır. Komşu branşların, özellikle fıkıh tarihi, sosyal tarih, iktisat tarihi gibi branşların mensupları ile hukuk tarihçileri bir arada çalışmak, yakın iletişim içinde olmak durumundadır. Bu kongrenin böyle bir faydası da olacaktır.

Türkiye'de kurumlar da dahil kişiler, genelde mazrufa değil zarfa bakıyor. İşte biraz önce söylediğim misal, yani hukuk tarihçisi iken kendisini başka bir bilim dalında uzman olarak tanıtmak bundan dolayıdır. Bu ise bilimsel araştırma geleneğimizin zayıf olmasından ve her işe akçeli açıdan bakma alışkanlığımızdan ileri geliyor. Yasama organının özellikle medeni kanun, ceza kanunu, ticaret ve usul kanunları gibi temel kanunların yapımı veya değiştirilmesi için kurduğu komisyonlarda bir hukuk tarihçisinin hatta bir Roma hukukçusunun da bulunmasını temenni ederdim. Çünkü değindiğimiz üzere bu kişiler zengin ve iyi bir hukuk kültürüne sahiptirler. Profesör bir hekim arkadaşım bana:

- "Bizim hekimlerin çoğu hasta gelir gelmez daha muayene etmeden hemen MR'a veya tomografiye gönderir ve ondan sonra durumuna bakar. Halbuki "sans klinik" diye bir şey var, ben hastanın gelişinden hastalığının ne olduğunu anlarım", demişti.

İşte iyi bir hukuk tarihçisi de, iyi bir Roma hukukçusu da gördüğü eğitim itibarıyla esasında tıptaki klinik sansa, yani hukuktaki bu önbilgiye, önseziye sahip olan arkadaşlardır. Buna da birileri işaret etse ve bir yol açsa zannederim ki çok iyi olur. Sözü uzattım, kusura bakmayın ama salon gittikçe kalabalıklaşınca arkadaşlarımızın, değerli meslektaşlarımızın karşısında olmak daha çok hoşuma gitmeye başladı.

Hukuk tarihçileri olarak biz küçük bir aileyiz. Bu aile içinde sevgi, saygı ve dayanışma olmalı. Akademik hayatta yükselecekleri ehliyet ve liyakat esaslarına göre ve objektif bir anlayışla değerlendirmemiz gerekir.

Son sözümlü ‘vefa’ denen en yüksek insani değer üzerinden söylemek isterim. Bu küçük Hukuk Tarihçileri ailesi içerisinde vefa duygusu çok güçlü olmalı. Vefa sevgiyi arttırır, dayanışmayı geliştirir, insanlar arasındaki ilişkileri, toplumsal iletişimi kuvvetlendirir. Hz. Peygamberin çok bilinen bir hadisi vardır: “İnsana teşekkür etmeyen Allah’a şükretmez”. Vefa çok önemli bir meziyettir. Birçok arkadaşına vefanın imanının yarısı olduğunu söylerim. “Öyle değil mi?” diye sorduğumda, bazı çok dindar arkadaşlarımdan “Vallahi doğru söylüyorsunuz hocam” cevabını alınca “E peki sen niye bu kadar vefasızın” diye çıktığım da olmuştur. İzninizle küçük bir anekdot paylaşmak isterim. Vefasız bir arkadaş, yerini de söyleyeyim Konya’da, Tıp Fakültesi’nde profesör ve muhatabı kendisine muayeneye gelen başka fakülteden bir profesör. İkisinin de hayatında resmen damgam var diyebilirim. Kendi aralarında konuşurken benim eski arkadaşlarımdan biri kulak misafiri olmuş bu konuşmaya. Biri diğerine diyor ki:

- “Yahu bu Halil Hoca rektörlüğü zamanında bize “vefa duygusu çok önemlidir” derdi, sürekli vefa vefa diye tekrarları da doğrusu biz sebebini anlayamazdık. Ama şimdi ben de anladım ki adam çok haklıymış”. Acı gerçek şu ki, bunu söyleyen adam da vefasızın en önde gelenlerinden biri.

Arkadaşlar! Hayat, kısıdır ve insanları memnun edecek, birbirine bağlayacak, sevgiyi, muhabbeti arttıracak duygu vefadır. Bunu bilhassa belirttikten sonra bu kongreyi düzenleyen başta Fethi Bey olmak üzere değerli arkadaşlara, Fethi Bey’e destek veren arkadaşım Mehmet Akif Bey ve İstanbul Hukuk Fakültesi Dekanı Sayın Adem Sözüer kardeşim ve diğer arkadaşlarına tebriklerimi, teşekkürlerimi ifade ediyorum. Yalnız bir şanssızlıkları oldu: Hava durumu. Çoğu kişi şiddetli kış dolayısıyla katılamadı. Kongreleri Mayıs ayında yapalım derim. Konya’da, on bir yıl zarfında binin üzerinde kongre yaptım. Onun için biliyorum ki kış ayları, hele ki İstanbul’da daha risklidir. Dün gece gelirken bir hayli sıkıntı çektim. Ama inşallah bundan sonra daha güzel şartlarda, daha güzel kongreler yapılır. Siz değerli meslektaşlarımı, değerli arkadaşlarımı, hanımefendileri, beyefendileri sevgiyle, saygıyla selamlıyorum; sağlık ve esenlikler diliyorum. Kongrenin hukuk tarihi alanına ve hukuk tarihçilerine çok yararlı olmasını ve güzel günlerin, başarılı geleceğin habercisi olmasını temenni ediyorum.

Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın'ın Konuşması

Sayın hocam, değerli dekanlar, değerli meslektaşlarım!

Evvela Fethi Bey ve arkadaşlarına teşekkürle başlamak istiyorum. Gerçekten çok hayırlı bir adım attılar, aynı zamanda attıkları bu adımla hukuk tarihinin gelişmekte olduğunu bize göstermiş oldular. Bu vesileyle ailemiz genişledi. Yazın değil de kışın tertiplemelerinin sebebi de ailemize bağlılığımızın ne derece olduğunu ölçmek için olabilir, haliyle biraz fazla zorlamış oldular.

Gerçekten de hukuk tarihi tabiatıyla Türkiye’de gittikçe gelişmekte olan bir alandır ve her zaman söylemişimdir, Fethi Bey ve diğer arkadaşlar da şahittir, bu bir vefa borcudur. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde hukuk tarihi alanının yeşermesi ve bu hale gelmesinde vefa borcunun önemli bir rolü vardır.

Biraz evvel Halil Cin Hocam kendi doktora ve asistanlık serüvenini anlattılar. Bendeniz de akademik kariyere geçmek istediğimde, ilk önce İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden iki hocaya başvurdum. Birisi Anayasa hocası diğeri Genel Kamu hocası idi. Kendilerine hukuk tarihi çalışmak istediğimi söylediğimde, Anayasa hocası:

- “Akifcim bunu savunamayız, sen çalışırsın çalışırsın, doktora jurisinde, bu eski hukuk olduğu için, aksi bir karar, görüş çıkar ve sen de doktorayı alamazsın. Dolayısıyla ben bunun sorumluluğunu alamam”, dedi. Genel kamu hukukçusu ise -ki kendisi de benim hocamdır-,

- “Buradakiler hukuk tarihini anlamazlar, ha mermere anlatmışsın ha bunlara. Gel sana Genel Kamu hukukundan bir tez konusu vereyim”, dedi ve ben o zaman çalışacak hoca bulamadım.

Daha sonra, kendisini rahmetle anıyorum, Yeni Çağ tarihçisi Nejat Göyünç hoca bana destek oldu ve “Doktoranı benim kürsüde yap” dedi. Ben doktoramı tarihte yaptım ama tezimi yine hukuk tarihi alanında yaptım. Tezimi hazırlama sırasında sağ olsun, eksik olmasın Sayın Halil Cin hocama da gitmiştim ve şahsından, çalışmalarından epey istifade ettim.

Çok şükür Hukuk Tarihi gelişiyor. Ancak tabiatıyla bu gelişme yavaş oluyor. Biraz evvel hocam ifade etti, Türkiye’de hukuk alanında sadece Hukuk Tarihi değil normatif alanın dışındaki diğer alanlar da zayıf kalıyor. Yani Hukuk Felsefesi de Roma Hukuku da can çekişiyor. Mukayeseli Hukuk nerdeyse hiç yok. Bu bakımdan pozitif hukukun dışındaki alanlar, bilhassa hukuk formasyonu bakımından hukukun felsefi, tarihi kökenleri son derece önemlidir. Çünkü hukukçu, sadece hukuku uygulayan değil aynı zamanda hukuku üreten kişidir; hakim, avukat veya yasama organında yer alan hukukçular olarak.

Hukukun üretilmesinde hukukun felsefi, tarihi ve mukayeseli boyutu son derece önemlidir. Ama biraz evvel hocam da ifade etti, bu alanlar akçeli işler olmadığı için zayıf kalıyor. Yine bu alanlar içerisinde, Hukuk Tarihinin gittikçe daha fazla gelişmekte olan bir alan olduğunu zannediyorum. Halil Cin hocanın bahsini ettiği meslektaşımız niye böyle dedi bilmiyorum ama bana Tanzimat dönemindeki bir ilanı hatırlattı. Hani bildiğiniz gibi Tanzimat’ta gayrimüslimlere daha dostça yak-

laşılacak, ayırım yapılmayacak deyince ilan çıkarılıyor ve tellal da çıkıp ilgili ilanı bağırmağa başlıyor: “Bundan böyle gavura gavur denmeyecek” diye. Şimdi bundan böyle hukuk tarihçisine hukuk tarihçisi demeyeceksek yine sonuç değişmiş olmayacak. Gittikçe, siyasi tarihin yanında sosyal tarih, kültür tarihi, medeniyet tarihi bütün dünyada önem kazanıyor. Malum hukuk tarihi de medeniyet tarihinin bir parçası. Biz geçmişte var olan devletlerin ve medeniyetlerin varoluş sebeplerini sadece askeri başarılarına bağlamıyoruz. Uzun ömürlülüğün arkasında bir medeniyetin yattığını, bir medeniyet anlayışı ve hukuk uygulamasının var olduğunu söylüyoruz. Misal Roma İmparatorluğu var olmuşsa arkasında Roma Hukuku var olduğu için var olmuştur. Bir Osmanlı Devleti çok karışık bir coğrafyada altı asır ayakta durmuşsa burada Osmanlı hukuk uygulamasının önemli bir rolü vardır. Eğer siz bunları ortaya koymaz, Osmanlı tarihini sadece bir fetihler tarihi, bir askeri zaferler tarihi olarak ortaya koyarsanız, Osmanlı devletini gerçek boyutlarıyla tanıtmış olmazsınız. Bir Bulgar tarihçisi, anlattığı bir anekdotta diyor ki:

- Bulgar insanı, Bulgar çiftçisi kadıları, İsa'nın çarını gerilmesine engel olmaya çalışan Romalı kumandan gibi kabul etmişler, bütün şikayetleri ona götürmüşlerdir. Bulgaristan'da hukuk dışı uygulamaların önündeki en önemli engel Osmanlı kadısı olmuştur.

Eğer bunu bilmiyorsanız, Osmanlı'nın Balkanlar'da vergileri düşürdüğünü, adalet getirdiğini, feodal yöneticilerin serfleri ezmesini engellediğini, kanunnamelerle angaryaya asgari sınırlar getirdiğini ve bunu bir hukuka bağladığını bilmiyorsanız, bu coğrafyada bu kadar uzun süre niye var olduğunu çözemezsiniz. Hakikaten dünyada da gittikçe böyle bir meyil var. Ben Hukuk Tarihinin de bunun çok önemli bir parçası olduğunu düşünüyor ve daha da geliştireceğini ümit ediyorum. Fethi Bey ve arkadaşları da, sağ olsun Sayın Dekanın da desteğiyle burada böyle bir kongreyi topladılar, çok hayırlı olacağını zannediyorum.

Hukuk Tarihinin üvey evlat muamelesi görmesinin bir nedeni de şu anda uygulanmayan bir hukuku incelemekte oluşudur. Tabii ki bu hukuka karşı Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında farklı bir bakış vardır. O zamanlar için belki bazı bakımlardan, yeni bir devlet kurulmuş olması vs. nedeniyle bunu mazur görmek mümkündür. Ama bu 80 seneden sonra hâlâ bir hukuk adına öbür hukuku dövmek veya bir hukuk adına öbür hukuku savunmak gibi iki yönü de subjektif bir anlayışla hukuk tarihini incelemek çok yanlıştır. Hukuk tarihçisi geçmişin bir fotoğrafını çeken ve fakat çektiği bu fotoğrafı ne karartmak ne aklaştırmak ne de pembeleştirme görevini üstüne almayan insan olarak yetişmelidir, öyle anlamalıdır. Ben bu kongrelerin işte bu anlayışın yerleşmesine katkıda bulunacağına inanıyorum.

İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi) olarak 40 cilt halinde kadı sicillerini, İstanbul Kadı Sicilleri'ni neşrettik ve tamamladık. Bildiğimiz bütün hukuk fakültelelerine bu sicilleri gönderdik. Gönderilmediğini söyleyen arkadaşlar varsa karşılıksız olarak bu 40 cildi göndeririz. İkincisi *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi*'ni çıkarıyoruz. 6. sayısı çıktı, yakında iki üç sayı birden çıkacak inşallah. Yine bu dergilerden kendisinde olmayan arkadaşlar isim ve adres yazdırırlarsa onlara da göndeririz. Aynı zamanda bu dergiye sizin çok ciddi katkılarınızı bekliyoruz. Çünkü biz bunun periyodüğünü muntazam hale getirirsek buradaki yazılar daha farklı de-

gerlendirilir akademik yükseltmelerde. Yani biz sizlere dergiyi gönderelim, sizden yazı bekleyelim. Bu dergiyi hepimiz çıkaralım, hepimiz destek verelim ve böylece bu dergi Türk hukuk tarihinin güçlü bir sesi olsun.

Ben tekrar Fethi Bey ve arkadaşlarına, Sayın Dekana çok teşekkür ediyorum, hepinize de teşekkürlerinizden dolayı şükranlarımı sunuyorum. Saygılarımla.